

NOI DOCUMENTE PRIVIND DESCOPERIREA PRIMULUI TEZAU DE LA ȘIMLEUL SILVANIEI

DE

N. VLASSA

Descoperire de importanță europeană, atît prin valoarea intrinsecă a obiectelor componente, cît și prin concluziile de ordin istoric ce se pot desprinde din analiza originii, acumulării, apartenenței și ascunderii sale, primul tezaur de la Șimleul Silvaniei — ajuns la Viena — s-a bucurat în decursul timpului de o serie de studii tratînd probleme de ansamblu sau speciale¹.

Cu timpul, atît din cauza felului în care tezaurul a fost ținut și expus la Viena, cît și din pricina unor erori strecurate în studiile diferiților autori (unele dintre acestea perpetuate de la un autor la altul), conținutul *exact* al primului tezaur de la Șimleul Silvaniei a devenit destul de dificil de stabilit.

Lucrurile s-au limpezit în bună măsură o dată cu publicarea, de către L. Huszár, a tuturor documentelor ce i-au fost accesibile, privitoare la istoricul descoperirii și ajungerii la Viena a tezaurului².

Pentru a fi mai clare lucrurile ce se vor expune și discuta în continuare, ținem să reamintim unele date generale, rezultate din coroborarea informațiilor oferite de diferiți autori cu documentele publicate de Huszár.

¹ Dintre cele mai importante, amintim: J. Arneth, *Die antiken Gold- und Silber-Monumenle des k. k. Münz- und Antiken-Cabinetles in Wien*, Viena, 1850, p. 8—9, 19, 39, 40, 43 sqq. și pl. G I, G X I, GXV — XVII; Sacken-Kenner, *Die Sammlungen des k. k. Münz- und Antiken-Cabinetles*, Viena, 1867; Kenner, *In Jahrbuch der Kunssth. Sammlungen . . .*, vol. IX, p. 139 — 206 și vol. X, p. 53 — 99; *Magy. tört. Ötöm. kiáll. tájrloma*, Budapesta, f. a.; F. Pulszky, *Tanulmányok a népvándorlás korának emlékeiről*, Budapesta, 1889, p. 4 — 5; B. de Baye, *Le trésor de Szilágy-Somlyó*, 1892; J. Hampel, *A régibb középkor emlékei Magyarhonban*, vol. I, Budapesta, 1894, p. 19 — 28, pl. XIV — XIX; F. Pulszky, *Magyarország archaeológiája*, vol. II, Budapesta, 1897, p. 20 — 25; W. Kubitschek, *Ausgewählte römische Medaillons der kaiserlichen Münzensammlung in Wien*, 1900; M. Petri, *Szilágy vármegye monographiája*, vol. I, 1901, p. 46 — 50; J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, II, Braunschweig, 1905, p. 15 — 26; F. Gnecci, *I medaglioni Romani*, vol. I, Milano, 1912, p. 12, 30, 31, 35, 36, 37, pl. 5/4, 12/1, 11/8, 14/11, 15/1, 16/1, 17/1, 16/3, 18/2, 18/4; N. Fettich, *In ArchHung*, VIII, 1932, p. 45 — 52.

² L. Huszár, *Az első szilágy-somlyói lelel meglálásának és Bécsbe jutásának története*, *in Folia Arch*, III — IV, 1941, p. 138 — 147.

Cu această ocazie vom face și unele precizări asupra câtorva informații evident *eronate*, încercînd să explicăm originea confuziilor.

Tezaurul a fost descoperit de doi băieți români, păstori de capre, Petru Botska și Simon Bokor ³ în ziua de 3 august 1797. Lăsînd la o parte descrierea peripețiilor aflării tezaurului, relatate cu mici variante de la un document la altul (sau de la un autor la altul), reținem faptul că aproape întregul tezaur a ajuns în mîinile lui Paul Peterszky și G. Lippert ⁴, funcționari ai Oficiului regal al sării, din Șimleul Silvaniei. Primul raport oficial al acestora, dînd sumara descriere a tezaurului, condițiile descoperirii, și cerînd totodată instrucțiuni, datează din 7 august 1797⁵. Încă din acest prim raport se menționează neloiala și „josnica” procedură a subprefectului de Crasna, Șt. Kállai, care a reținut „samavolnic” trepisele din tezaur. În cursul schimbului ulterior de documente dintre Șimleu, Buda și Viena, soarta acestor trei piese rămîne, în cea mai mare parte, nelămurită.

Ajuns la Viena, tezaurul n-a fost păstrat ca un tot unitar. Medalioanele de aur au fost plasate la seriile numismatice ale împăraților respectivi, iar piesele arheologice ținute separat. Numărul *medalioanelor* a variat în descrierile ulterioare între 13 și 15, în funcție de faptul că la cele 13 existente au fost socotite în plus, de unii autori, *solidus*-ul lui Maximianus și *bullă* de aur⁶ de mărimea unui medalion.

Pe de altă parte, avansînd puțin asupra celor ce vor rezulta din analiza noilor documente ce le publicăm, facem de pe acum precizarea că *toate* cele 13 medalioane ale tezaurului, precum și *solidus*-ul și *bullă* sînt prevăzute cu torți tubulare (fig. 3). Acest lucru demonstrează clar că deja planșele lucrării lui Arneth sînt inexacte, ele inducînd în eroare și alți autori mai tîrzii ⁷.

Cercetările minuțioase de arhivă ale lui L. Huszár, coroborate cu informațiile celor care au publicat tezaurul, au dus, în fine, la reconstituirea aspectului inițial al acestuia ⁸. Fără a ajunge să explice resorturile intime ale cauzei pentru care piesele „sustrase” de subprefectul Kállai n-au fost predate de acesta autorităților austriece, în ciuda tuturor demersurilor oficiale, L. Huszár reușește să stabilească, pe baza analizei documentelor, că una din cele trei piese reținute de subprefect trebuia să fi fost un medalion al lui Valens, de tipul: *Av. D N VALENS P F AVG*; *Rv. GLORIA ROMANORVM A N*, piesă mult asemănătoare ca greutate și identică în ceea ce privește execuția cu medalionul nr. 4 al listei de apreciere și expediere ce însoțea tezaurul în drum spre Viena⁹.

³ În grafia documentelor contemporane: Peter Botska (uncori Botskó) și Simon Bokor. La unii autori mai tîrzii (de pildă la F. Pulszky) numele lor apare sub forma Péter Bacsó și Simon Bohor.

⁴ Grafia documentelor originale. În descrierea autorilor mai tîrzii al doilea apare și sub forma Ferencz Lippert.

⁵ L. Huszár, *op. cit.*, p. 138 — 139.

⁶ J. Hampel, *A régibb középkor emlékei ...*, I, Budapesta, 1894, pl. XV/5.

⁷ J. Arneth, *op. cit.*, pl. G XV — G XVII. Facem precizarea că piesele din pl. G XV/2 și G XVI/7 — 8, 11a nu aparțin cu certitudine tezaurului. Ca să nu mai vorbim de afirmația, ca totul eronată, a lui Hampel, că Arneth ar fi publicat toate medalioanele de la Șimleul Silvaniei numai pe pl. G XV — G XVI (cf. J. Hampel, *op. cit.*, p. 20). Lipsa de informație și de conștiințiozitate a lui Hampel se vedește și în faptul că, la un moment dat, ajunge să vorbească de nu mai puțin de 24 (!!) medalioane („... 14 medalioane romane din aur, din secolul al IV-lea, și alte 10 medalioane de la împăratul Valens...”, cf. J. Hampel, *op. cit.*, p. 20).

⁸ L. Huszár, *op. cit.*, p. 143.

⁹ L. Huszár, *op. cit.*, p. 140 și 143.

Miből álljanak a Soos Perceptor által el-veitettek, meg lehet látni ezen
 ide zárt. A betű alatt lévő irásból, Tolott is a Monetáknak, mellyek
 mind fulestet valóságos nagysága, és mértike igazán is nagyon kevés,
 de a mellyek még September 23. Értelme Budára a Soos Perceptor által
 fel vitettek. Más nap a Nemest. Ellegye Titesszerének is tudára
 esvén a dolog egész Szorgalmatozással átköni kezdette azon hely rög
 ját, a hol a kintet találta, de egy fulest Monetánal többet, a
 mellyek közül a föld kintet. földet be borítva volt, nem találhat,
 a mely darab a mint a B betű alatt lévő irásból láthatjuk az ezen
 Vmegye Ordinarius V. Szpányánál Vagyón.

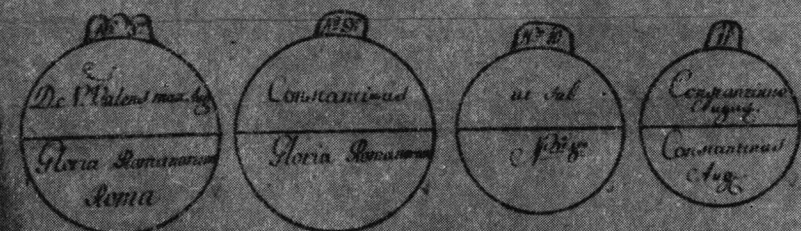
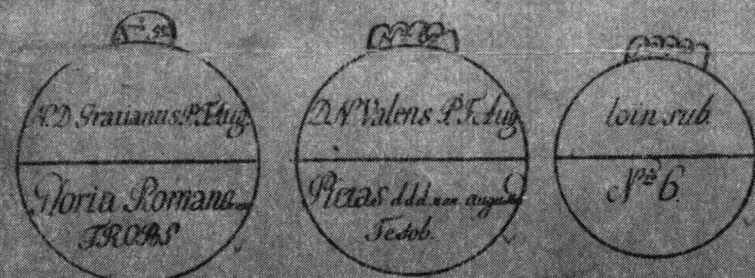
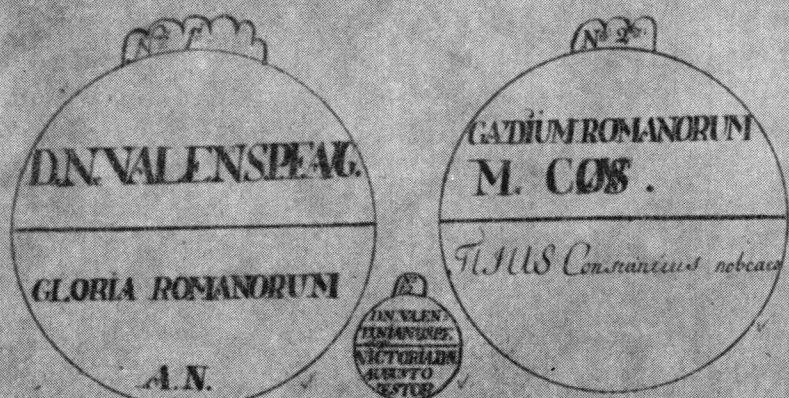

Mibol allya

Fig. 1. — Manuscrisul aflat în stocul *Possessionaria* al colecției S. Mike (micșorat față de original).

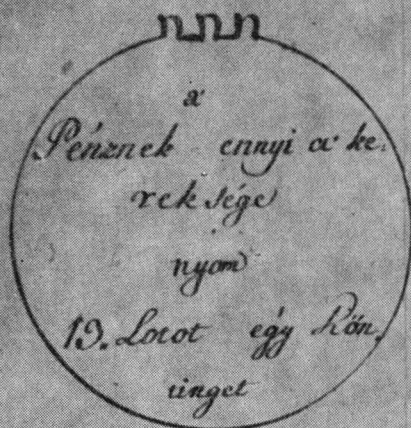

	Font	Loc.	q.	d.
Subst. 1º ngom		28.	2	2
2º dº		14.	2	1
3º dº		12.	2	-
4º dº		12.	2	-
5º dº		3.	1	1
6º dº		3.	2	2
7º dº		3.	-	-
8º dº		2.	2	-
9º dº		2.	1	2
10º dº		1.	2	-
11º dº		1.	2	-
12º dº		2	-	-
13º dº		1.	2	-
14º dº		6.	2	-
15º dº		3.	-	-
16º dº				
nel ngom		1.	8.	2
17º dº		8.	-	-
18º dº				
19º dº		2	1	-
In summa		14.	3	1

Fig. 2. — Manuscrisul aflat în stocul Possessionaria al colecției S. Mike (micșorat față de original).

Az Egyik oldalon, melly in natura Humana His tájékig egy diadalmas ro-
korus fős, jobb kezét ki terjesztett ujakkal kímte a kőjéig felé,
mely emberi kép láttatik. ez az körül való Ira's.

D. N. VALEN. SPE. AUG.

Az utolsó oldalon a körül való Ira's.

V. GLORIA. P. M. A. N. D. P. M. M. N.

Ezen az oldalon lovagol egy ember, a lo alatt el-nyúlva fekszik danyott más
ember, terdet fel-nyújtva, a lo előtt iszonyú harmadik, terdet daj-
va, s két kezét öntve két terdetre bontatva, esdeklő formába, ez a lo
labát emelve rő, le tapotolag vagyon

Ezen fület Moneta a V. Spangnál vagyon. Ezen körül egy
fejű Arany gyűrű, melly Appon Vere's kőekkel vagyon meg rakva, egy
Hát forma, mellynek a közepébe egy Natura láttatik.

Justețea deducțiilor lui Huszár este întărită și de faptul că încă Arneth semnala ajungerea în posesia guvernatorului de atunci al Transilvaniei — Gheorghe Bánffy — a unui medalion de-al lui Valens și a altor două obiecte de aur, neprecizate mai îndeaproape¹⁰. Este evident că nu poate fi vorba decât de cele trei piese rămase la subprefect, care — ca un act de loialitate față de mai marele său, guvernatorul — le-a făcut cadou acestuia. Despre soarta ulterioară a medalionului mai avem o ultimă știre: în anul 1798 Ladislau Bánffy, pasionat colecționar de antichități, frate al guvernatorului Gheorghe Bánffy, prezintă spre determinare numismatului Michael Pap Szathmári o „monedă” de aur. Din însemnările manuscrise ale lui Szathmári reiese cu claritate că e vorba de un medalion al lui Valens, găsit la Șimleul Silvaniei împreună cu celelalte piese care, cu un an înainte, luaseră drumul Vienei¹¹.

Posibilitatea aflării unor noi știri privitoare la istoricul descoperirii primului tezaur de la Șimleul Silvaniei părea cu totul epuizată, când — pe neașteptate — în arhivele Academiei Republicii Socialiste România, Filiala Cluj, au apărut cinci documente a căror prezentare va aduce, credem, unele informații suplimentare.

I. Manuscris, însumind 6 file, aflat în stocul *Possessionaria* al colecției S. Mike (fig. 1—4)¹².

TRADUCERE

(p. 1): „*Secțiunea a VI-a. Descrierea tezaurului de la Șimleul Silvaniei. Din scrisoarea domniei-sale domnului Cserei Farkas iun. datînd din 1798, a 24-a zi a lunii de dinaintea Postului*”¹³.

În ziua a 23-a a lunii august a anului în curs, 1797¹⁴, doi copilași români, numiți Petru Botska și Simon Bokor, păzind capre la Șimleu, pe acea aripă a dealului cu numele Măgura care se întinde spre mijlocul orașului și pe a cărui coastă apuseană se află biserica românilor greco-catolici, cei doi copii, pe cînd se îndeletniceau, în jurul orei 9 de dimineață, cu ruperea fructelor de pe un prun lăsat în paragină, în afara ocolului numitei biserici, cel mai mic zări în malul aflat lîngă prun ceva lucitor, întezit de raza soarelui ce cădea pe el; începînd a privi mai cu luare aminte corpul lucios, își dădu seama că e așa ceva cum pînă atunci nu văzuse; dar nu îndrăzni să-l atingă, ei, luîndu-și și tovarășul într-ajutor, împreună se apropiară de marfa licăritoare, pe care unul lovind-o cu bîta, căzu

¹⁰ J. Arneth, *op. cit.*, p. 9.

¹¹ I. Winkler, *Despre activitatea numismatică a lui Michael Pap Szathmári (1737 — 1812)*, în SCN, III, 1960, p. 439 — 440.

¹² Format *in folio*, hîrtie alb-gălbuie, filigran B₂I₂B/CÔRCÔNY — A₂G₂I/1787. Documentul ne-a fost semnalat de colegul J. Dani, căruia îi aducem sincere mulțumiri și pe această cale.

¹³ Adaos ulterior, alt scris decît cel al documentului, cerneală brun-roșcată (cea a documentului e neagră). Pare-se că este vorba de „comunicarea științifică” despre tezaur, prezentată de Cserei Farkas iun. la 24. IV. 1798 la Tg-Mureș. Cf. E. Jancsó, *Az Erdélyi Magyar Nyelvemelő Társaság iratai*, București, 1955, p. 273.

¹⁴ Data e, evident, eronată: 23, în loc de 3 august 1797.

din mal o bucată rotundă și pîntecoasă de aur, bătută cu nestemate roșii, care ca formă seamănă cu marile paftale aflate pe piesele de harnașament, iar mărimea ei întrece și mărimea celei mai late palme. Văzîndu-o pe aceasta, începură a scurma acel loc și cu mîna, drept care aflară numeroase asemenea lucruri de aur într-o mică scobitură a malului; pe care scoțîndu-le pe rînd de acolo, găsiră [și] bucăți sparte de cioburi groase, nearse [?], care erau fragmentele aceluia vas în care stătuse comoara și pe care, fără îndoială, l-au stricat umbletul peste el și prăbușirile din pămînt, datorate apei. Cei doi micii copii păstori, necunoscînd nici felul, nioi valoarea lucrurilor găsite, precum le-au fost scos din mal, așa acolo din nou [le puseră]¹⁶, lăsînd la ei numai un lanț de aur lung de un cot, de care atîrnă bucăți de aur bătute în forma a fel de fel de unelte manuale, și anume ca hîrlețul, tîrnăcopul, fierul de plug, secera, uneltele de zidărie ș.a.m.d.; spre capăt, unde se împreună, este o bărcuță de aur cu vislașu-i de aur șezînd în ea, iar în capăt de tot este prinsă o piatră globulară, netedă, albă, de mărimea unei bune nuci mari. Copilul mai mare, luînd acest lanț la sine, merse în oraș a da de veste neamurilor sale, tovarășul rămînîndu-i afară [pe cîmp]. La aflarea știrii, două rudenii ale copilului ce-o adusesese ieșiră la locul acela unde se găsise comoara; dar ei, cei mari, fără îndoială din teamă superstițioasă, se retraseră în tufele învecinate și puseră numai pe copii să scoată din nou și să care la ei comoara aflată. Pe care [comoară] luînd-o la dînșii o duseră acasă, apoi unul dintre ei, peste cîteva ceasuri, începu a purta, a arăta și chiar a și pune în vînzare cîteva bucăți în tîrg și chiar a și vîndut dintre ele; cu asta norocul lor deveni îndeobște cunoscut. Apoi, avertizat fiind de o rudă a sa că, de nu va duce cele găsite la cei mai mari, rău ar putea s-o pățească, duse spre arătare patru sau cinci bucăți la perceptorul sării, care, pricepînd că mai multe din astea se află în asemenea mîini, puse să-i fie aduse toate și le și rețină. *Iar pe cele pe care apucase a le vinde, pe acelea subprefectul ordinar al onor. județ, punînd să fie luate de la cumpărător, le luă la sine*"¹⁶.

(p. 2): „Din ce constau cele luate de perceptorul sării se poate vedea din acest act alăturat, sub litera A; unde, pe drept, sînt date mărimea adevărată și măsura monedelor, care toate sînt cu toarte¹⁷; dar care încă în 23 septembrie au fost duse la Buda de către perceptorul sării. A doua zi [după descoperire] aflînd și oficialitățile onor. județ de cele întîmplate, a început cu toată rîvna să pareă împrejurimii locului unde s-a aflat comoara; dar în afară de o monedă cu toartă, care era aproape de suprafața pămîntului, doar aco-perită de pămînt, altceva nu găsiră; care bucată, cum se vede și din actul aflat sub litera B, se află la subprefectul ordinar al acestui județ”¹⁸.

(p. 3—4): albe.

(p. 5): A

(p. 6—7): Circumferințele medalioanelor de aur sînt date în desen. La fiecare este schițată, schematic, toarta tubulară. Medalioanele sînt numerotate de la 1—15, incluzîndu-se printre ele *solidus*-ul lui Maximianus (sub nr. 13) și *bullă* de aur (sub nr. 15) (fig. 3). Fiecare piesă e împăr-

¹⁶ Verbul lipsește și în textul maghiar.

¹⁶ Sublinierea ne aparține, N. V. Fraza lămurește modul în care St. Kállai a ajuns să pună mîna pe două dintre piesele neajunse la Viena.

¹⁷ Sublinierea ne aparține. Cf. *supra*, n. 7.

¹⁸ Sublinierea ne aparține.

țită în două printr-o linie mediană, deasupra acesteia fiind dat textul (adeseori eronat !) al aversului, iar sub ea cel al reversului. Alăturat se dă o listă a medalioanelor și a pieselor arheologice, cu greutatea însumată pe bucăți și în total. În ansamblu, paginile 6—7 ale documentului nostru par a constitui o variantă a documentului nr. X publicat de Huszár¹⁹. (p. 8) : albă.

(p. 9) : B

(p. 10) : Schița circumferinței și toartei medalionului de aur ajuns la subprefectul Kállai, greutatea acestuia, apoi descrierea aversului și reversului (fig. 4). Din toate acestea rezultă clar că, într-adevăr, piesa rămasă în Transilvania era identică cu cea plecată, sub nr. 4, la Viena (cf. fig. 3, medalionul nr. 4).

Ultimul paragraf — și cel mai important — al paginii 10 a manuscrisului sună în traducere astfel :

„Această monedă cu toartă se află la subprefect. În afara acesteia [se află la el] un inel de aur cu capul încrustat cu pietre mici roșii ; un obiect în formă de cataramă, în mijlocul căruia se vede o figură umană”²⁰. (p. 11—12) : albe.

Informațiile noi pe care ni le aduce documentul publicat pot fi rezumate în următoarele :

— Subprefectul Șt. Kállai ajunge în posesia inelului de aur încrustat cu „pietre roșii” (probabil almandine) și a „cataramei” avînd în mijloc o figură umană, în urma faptului că ruda unuia dintre descoperitori apucase să le vîndă. Uzînd de autoritatea sa, subprefectul le sechestrează de la cumpărător și — evident nu le predă lui Peterszky Paul, funcționarul „austriac” de la Oficiul regal al sării.

— Medalionul lui Valens rămas la Kállai (ajuns apoi la guvernatorul G. Bánffi și, în fine, în colecția numismatică a fratelui său, L. Bánffi) n-a fost „sustras” în mod josnic de către subprefect (cum arăta, tendențios, primul raport adresat la Viena)²¹, ci a fost găsit în urma săpăturilor efectuate de oficialitățile județului Crasna, a doua zi după descoperirea tezaurului.

— Se clarifică definitiv componența celor trei piese ce n-au plecat la Viena, rămase la Kállai și ajunse la Gheorghe (sau Ladislau) Bánffi : un medalion al lui Valens (ceea ce, de fapt, se știa și pînă acum), un inel încrustat cu almandine și o piesă în formă de cataramă, avînd o figură umană în mijloc, piesă care — după părerea noastră — trebuia să fi fost un al doilea exemplar de tipul piesei de curea din placă de aur, ajunsă la Viena²².

— Analiza paginilor 6—7 ale documentului (fig. 3) permite, pe baza comparării aversurilor și reversurilor medalioanelor cu planșele lucrării lui Arneth, identificarea exactă a pieselor publicate de acesta și corespondența lor cu numărul de ordine cu care medalioanele plecaseră la Viena. Lucrul e cu atît mai important cu cît — așa cum arătam — planșele

¹⁹ L. Huszár, *op. cit.* p. 141.

²⁰ Sublinierea ne aparține.

²¹ L. Huszár, *op. cit.*, p. 138 — 139.

²² Cf. J. Hampel, *op. cit.*, p. 22 și pl. XV/6 și J. Arneth, *op. cit.*, pl. G XI/239.

lui Arneth (după care s-au luat și alți cercetători) nu sînt întotdeauna exacte. Făcînd această comparație, rezultă următorul tabel :

Fig. 3		Arneth	
Medalionul	nr. 1	=	pl. G XVI/10
"	nr. 2	=	pl. G XV/5
"	nr. 3	=	pl. G XVII/9
"	nr. 4	=	pl. G. XVI/11
"	nr. 5	=	pl. G XVII/17
"	nr. 6 }	=	pl. G XVII/15-16
"	nr. 7 }		
"	nr. 8	=	pl. G XV/13
"	nr. 9	=	pl. G XV/6
"	nr. 10	=	pl. G XV/14
"	nr. 11	=	pl. G XV/ 4
"	nr. 12	=	pl. G XVII/18
„Medalionul”	nr. 13	=	pl. G XV/1 ²³
(solidus-ul lui Maximianus)			
„Medalionul”	nr. 14	=	pl. G XI/238
(bulla de aur)			
Medalionul	nr. 15	=	pl. G XV/ 3

În sfîrșit, putem face precizarea că medalionul de pe pagina 10 a documentului (fig. 4), fiind identic cu medalionul nr. 4 din fig. 3, trebuia să fie ca cel din pl. G XVI/11 de la Arneth.

II. Litografia, executată în 1872, a unui document-manuscris mai vechi. Aflată în mapa *Capitulare, secolul al XIX-lea*, fondul episcopiei greco-catolice din Blaj ²⁴ (fig. 5).

Documentul constituie un tabel descriptiv al tezaurului de la Șimleul Silvaniei, în care sînt date caracterul pieselor arheologice, schița și legendele medalioanelor (avers-revers). La medalioane sînt socotite și *solidus*-ul și *bulla*. Legendele sînt mai mult sau mai puțin corecte. Se insistă și asupra premiului primit de descoperitori, care — după cum se știe — atinsese 2/3 din 2 411 fl. 51 kr., sumă totală la care fusese prețuit tezaurul de către Oficiul monetar din Viena (1/3 din sumă a primit orașul, ca proprietar al dealului Măgura) ²⁵.

În ansamblu, se pare că avem de-a face cu o variantă tîrzie a tabelului din fig. 3 sau a documentului nr. X dat de Huszár ²⁶. Elemente noi față de alte documente referitoare la tezaur : ca an al descoperirii se dă

²³ Reversul e dat greșit în schița din fig. 3. Că este totuși vorba de piesa din pl. G XV/1 a lui Arneth rezultă din documentul nr. IX publicat de Huszár, în care legenda a fost mult mai corect citită (cf. I. Huszár, *op. cit.*, p. 141, nr. 13 al tabelului).

²⁴ Format : două file în folio, hîrtie palid-verzuie. Documentul poartă pe spate următoarea notație manuscrisă, în românește : „Numi vechi aflați la Șimleul Silvaniei”. După cum ne informează colegul L. Ursuțiu — căruia îi mulțumim și aici — însemnarea manuscrisă trădează toate caracteristicile grafice ale scrierii lui I. Micu Moldovan.

²⁵ Cf. și L. Huszár, *op. cit.*, p. 141, documentul nr. XIV.

²⁶ *Ibidem*, documentul nr. X.

Szilágy Samlyón.

1795^{ik} évben az cláhok temploma háta mellett a Magurára vezető út bal-
részén talált régi római arany emlékpénzek és egyébek. N. G.

N° 16. Egy aranyléc: négy függő és menthen drága kovácsolt és
daruval áll: mindenfelé szélesített függő, de csak a lemezen
mind aranyból és négy darab vaskos. Végül a lemezen
szándékolt állottan a görög nyelvű róló széles. A lemezen
négy függőből, együtt mint 18. 1. 1. és 2. drachmával.

227 228 Hasonlóságok hármaz. belső és arany gyűrűk nyemott s lathet.
Egy arany gyűrű a két szembe fordított vektor, egy darab a-
rany perax és egy darab aranyból készült formázó figurák al-
nyemott. 2 lathet s 1 gyűrű. Mond az az Enlik arany gyűrűkkel
gyűrűk nyemott gyűrűk s lathet s gyűrűk is s lathet.

Van sokat is mond arany kincsreket találtak Phokar Todor staurina is Bozsha Pisze ottal jenek hite kordakot ovedtek, az ottal demy lann hata mellett a Thyngyaba veresi ut bal oldon egy szelvény, a 1. 98. szelvényben. Minderok kosszaltak a Szisz Konclarium officium által 200. szelvény, melyet ket oke a talalt jeneknek, egy szelvény 200. szelvény 50. szelvény a Kosszaltak mint a Thyngyaba helydonacionate firtaltak oke.

Fig. 5. — Litografia aflată în mapa *Capitulare*, secolul al XIX-lea, fondul episcopiei catolice din Blaj (micșorată față de original).

— în mod greșit — 1798; ca descoperitori sînt indicați păstorii de capre români *Bukur Todor și fratele acestuia* și *Bocska Péter*. Numele de Bucur, în loc de Bokor sau Bohor, pare foarte probabil, în schimb toate documentele originale îl numesc Simon, nu Todor. De asemenea, introducerea — ca descoperitor — a unei a treia persoane este rezultatul unei confuzii.

Judecînd după grafia și ortografia documentului după care s-a tras litografia din 1872, el nu pare să fi fost mai vechi de deceniile 3—4 ale secolului al XIX-lea.

Încercînd o identificare a medaliaanelor din fig. 5 cu cele din fig. 3 (devenind posibilă în acest fel o comparație și cu planșele lui Arneth), obținem tabelul :

Fig. 5

Medalionul	nr. 1	=
"	nr. 2	=
"	nr. 3	=
"	nr. 4	=
"	nr. 5	=
"	nr. 6	=
"	nr. 7	=
"	nr. 8	=
„Medalionul”	nr. 9 (<i>bullă</i>)	=
Medalionul	nr. 10	=
"	nr. 11	=
"	nr. 12	=
„Medalionul”	nr. 13 (<i>solidus</i> -ul)	=
Medalionul	nr. 14	=
"	nr. 15	=

Fig. 3

Medalionul	nr. 1
"	nr. 3
"	nr. 4
"	nr. 6
"	nr. 7
"	nr. 2
"	nr. 9
"	nr. 5
„Medalionul”	nr. 14
Medalionul	nr. 8
"	nr. 10
"	nr. 15
„Medalionul”	nr. 13
Medalionul	nr. 11
"	nr. 12

III. În dosarul protocoalelor consiliilor familiale ale familiei Bánffy de Losonc (ramurile conte și baron), de la anul 1796 pînă la anul 1816²⁷, la punctul 30 al ordinei de zi a ședinței din 12.I.1798 există următoarea însemnare²⁸ :

TRADUCERE

„Știind prezentul consiliu al familiei noastre că acum nu de mult s-a găsit o comoară la Șimleul Silvaniei,

²⁷ A Losonczi Groff és L. Báro Bánffy Familia Gyűléseinek Protocolluma ab Anno 1796 usq. A. 1816.

²⁸ Asupra ei ne-a atras atenția colegul L. Ursuțiu, căruia îi mulțumim și pe această cale.

DECIDE

Ca să se facă întâmpinare în pricina celui tezaur la înălțatul Guberniu regal, ca să fie predată familiei noastre o treime a acelei găsite comori ce prin lege i se cuvine familiei, ca proprietară a Șimleului”²⁹.

Pentru istoricul datelor și informațiilor legate de tezaur, ar fi interesant de urmărit dacă întâmpinarea cu pricina a fost sau nu făcută vreodată. Un lucru rămâne cert : familia Bánffy (din care făcea parte și guvernatorul Transilvaniei) n-a beneficiat de pe urma tezaurului, în afara celor trei piese ajunse la Gheorghe Bánffy prin subprefectul Kállai.

IV—V. În tomul XX al stocului *Miscellanea* din colecția J. Kemény există două file (purtînd, în numerotarea respectivului volum, numărul de doc. XII)³⁰, care sînt replici exacte (copii) ale documentelor X și IX publicate de Huszár³¹. Interesantă ni se pare notația manuscrisă a lui Kemény, care însoțește documentul (desenele-contur ale medalioanelor și lista de apreciere), deoarece ea arată că respectivul procurase copiile fără a fi fost la curent cu data și condițiile descoperirii. În traducere : „Descrierea tezaurului aflat în anul 1800 (*sic* !) în nobilul comitat al Crasnei, în tîrgul Șimleul Silvaniei, sub biserica românească (?) și expediat [la Viena]”³².

Este evident că J. Kemény era rău informat, la data cînd și-a scris notația explicativă, atît asupra anului, cît și asupra locului exact al descoperirii. Semnificativ rămîne faptul — și caracteristic, de altfel, pentru sistemul său de lucru lipsit de conștiinciozitate — că n-a făcut îndreptarea de cuviință, deși cu cîteva zeci de file mai încolo nota în același volum :

TRADUCERE

Antichități aflate la Șimleul Silvaniei.

La 6 septembrie 1797 Gheorghe Aranka scrie la Brașov generalului de brigadă Martini următoarele : „La Șimleu, în Sălaj, în zilele acestea niscaiva copil, păstor de capre <niscaiva păstori de capre>, a găsit în coasta unei rîpe un tezaur regal [compus] dintr-un lanț foarte scump de aur, ca la 30 de monede, toate-s din aur curat, cele mai mari de cîte 16 loți fiecare, cele mai mici de cîte patru loți fiecare, pe ele inscripția : *Gloria Romanorum*. O preasenă, pe preasenă o piatră scumpă, cît un oușor.

²⁹ „Tudván azt Familiánknak e'jelen valo Gyűlése, hogy most nem régiben Szilágy Somlyon Kints találtatott, Végzés, Hogy azon talált Kintsnek, a'Famillát, mind Somlyonak Birtokossát, törvényesen illető egy harmad része ki adattasson Familiánknak — azon Thesaurus dolgában találtasson meg a'Flgs Királlyi Gubernium”.

³⁰ Ne-au fost semnalate de colegul J. Dani, căruia îi aducem sincere mulțumiri.

³¹ L. Huszár, *op. cit.*, p. 140 — 141.

³² „Nemes Kraszna Wgyeben Sz. Somlyo M Várossában az Oláh Templom alatt ad anum (*sic* !) 1800 találtatott és fel küldetett Kintsnek Descriptioja”.

Un friu din aur curat, pe el, ca joujou-urile, tot felul de unelte mărunte, plug, brăzdar, cuțit”³³.

Referitor la scrisoarea lui Aranka, notăm numai faptul evident că acesta luase cunoștință de componența tezaurului doar din auzite. Numai astfel se poate explica cum de ajunge să vorbească de 30 de monede și să amintească sub trei denumiri diferite (lanț, preasenă, friu) *aceeași* piesă a tezaurului.

NOUVEAUX DOCUMENTS CONCERNANT LA DÉCOUVERTE DU PREMIER TRÉSOR DE ȘIMLEUL SILVANIEI

RÉSUMÉ

On publie cinq documents, récemment trouvés dans les Archives de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Filiale de Cluj, qui apportent de nouvelles données concernant l'histoire de la découverte du premier trésor de Șimleul Silvaniei, et le sort des pièces qui ne sont pas arrivées à Vienne, et qui sont restées en Transylvanie.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. — Le manuscrit se trouvant dans le stock *Possessionaria*, de la collection S. Mike (dimensions réduites).

Fig. 2. — Le manuscrit se trouvant dans le stock *Possessionaria*, de la collection S. Mike (dimensions réduites).

Fig. 3. — Le manuscrit se trouvant dans le stock *Possessionaria*, de la collection S. Mike (dimension réduite).

Fig. 4. — Le manuscrit se trouvant dans le stock *Possessionaria*, de la collection S. Mike (dimension réduite).

Fig. 5. — La lithographie se trouvant dans la mappe *Capitulare*, XIXe siècle, fonds de l'évêché catholique de Blaj (dimension réduite).

³³ Szilágy Somlyon találtatott Régiségek.

1797 — be Sept. 6-dikán Aranka György ezt írja Brigadéros General Martini Urnak Brassora : „Somlyon, a'Szilágyban egy Királyi Kintset talált valami ketske pásztor gyermek <valami ketske pásztorok>, egy igen drága arany Lántz, valami 30-ig valo Moneta, tiszta finom Arany mind, a'nagygya 16 lotot egyik egyik, a'kissebbek négy négy lotot, rajta felyülírás : *Gloria Romanorum*. Egy szügellő (sic !), a'szügyin egy drága kő, mint egy kis tojás. Egy féc tiszta aranybol, rajta mint a'joujou apro mindenféle eszközök, eke, szántovas, kés''.

